

Ольга Жвава,
кандидат філологічних наук, доцент
Хмельницький національний університет

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД

У сучасних умовах трансформації вищої освіти проблема формування мотивації до навчання у здобувачів вищої освіти набуває особливої значущості. Це пов'язано не лише зі зміною моделей навчання, цифровізацією освітнього середовища та зростанням ролі самостійної роботи, а й із потребою підготовки фахівця, здатного до безперервного професійного розвитку, самореалізації та адаптації до змін. Сьогодні університетська освіта дедалі більше орієнтується на студентоцентрованість, компетентнісний підхід, академічну свободу та практичну релевантність результатів навчання, а отже, питання мотивації перестає бути другорядним і стає одним із ключових критеріїв якості освітнього процесу. Нормативно й концептуально такі орієнтири підтримуються сучасними підходами до розбудови вищої освіти та освітніх стандартів в Україні, а також міжнародними аналітичними матеріалами щодо інновацій в освіті.

Мотивація до навчання розглядається як система внутрішніх і зовнішніх спонукань, що визначає спрямованість, активність, інтенсивність і стійкість навчальної діяльності. У психолого-педагогічній літературі вона трактується як інтегральне утворення, у якому поєднуються потреби, інтереси, мотиви, цінності, цілі та очікування особистості. За положеннями теорії самодетермінації Е. Десі та Р. Раяна, найвищу продуктивність демонструє така навчальна діяльність, яка спирається на внутрішню мотивацію, тобто інтерес до самого процесу пізнання, прагнення до компетентності, автономії та особистісного розвитку [1]. Подібної позиції дотримуються П. Пінтрич і Д. Шанк, які пов'язують мотивацію з навчальними цілями, самоефективністю, саморегуляцією та очікуванням успіху [5]. У психолого-педагогічній традиції важливими для розуміння мотивації навчання є положення О. Леонтьєва про діяльнісну природу мотиву, а також праці А. Маркової, у яких наголошено на

ролі пізнавального інтересу, змісту навчання і педагогічної підтримки у формуванні позитивного ставлення до учіння [6].

Для системи вищої освіти особливо важливо розрізняти зовнішню та внутрішню мотивацію. Зовнішня мотивація базується на оцінках, контролі, формальних вимогах, прагненні уникнути осуду або отримати винагороду. Вона може бути ефективною на короткому проміжку часу, однак рідко забезпечує глибину засвоєння знань та стійкість освітньої активності. Натомість внутрішня мотивація сприяє самостійному пошуку знань, критичному мисленню, готовності до професійного й особистісного самовдосконалення. Саме тому одним із центральних завдань сучасного викладача є не тільки передавання знань, а й педагогічне конструювання такого досвіду навчання, у якому студент переживає інтерес, успіх, значущість і особисту причетність до власного освітнього поступу. Інновації в освіті та професійне зростання педагогів мають безпосередній зв'язок із якістю навчального досвіду здобувачів, а вища освіта є одним із найбільш передових підсекторів освітньої системи.

Педагогічний досвід показує, що мотивація здобувачів вищої освіти значною мірою формується через характер взаємодії між викладачем і студентом. Викладач у сучасному університеті вже не є лише джерелом інформації; він виступає модератором, наставником, тьютором, фасилітатором пізнавальної активності. Успішний педагогічний досвід засвідчує: чим більше студент включений у постановку цілей, обговорення навчальних завдань, рефлексію досягнень і вибір способів роботи, тим сильніше зростає його суб'єктна позиція в навчанні. Таке розуміння повністю відповідає студентоцентрованої моделі освіти, у якій здобувач виступає активним учасником, а не пасивним споживачем освітніх послуг.

У формуванні мотивації важливу роль відіграє зміст навчального матеріалу. Якщо навчальна інформація подається відокремлено від життєвих і професійних потреб студента, вона часто сприймається як формальна вимога. Натомість мотивація істотно зростає, коли студент бачить практичну значущість знань, їхню прикладну цінність і можливість використання у майбутній професії.

Не менш значущою є форма організації взаємодії на занятті. Традиційна репродуктивна модель, побудована лише на поясненні та відтворенні, часто не забезпечує достатнього рівня включеності студентів. Інтерактивні технології, навпаки, підсилюють мотивацію, оскільки створюють умови для співпраці, діалогу, аргументації, емоційної залученості. Практика показує, що навчальні дискусії, робота в малих групах, мозкові штурми, дебати, рольові й ділові ігри, презентації та мікропроекти роблять навчання більш динамічним і значущим для здобувачів. У такому процесі студент не лише сприймає інформацію, а й виробляє власну позицію, навчається відстоювати думку, співвідносити знання з досвідом та цінностями. Саме тому інтерактивність виступає не просто методичною технікою, а потужним джерелом мотивації.

Особливого значення набуває створення ситуації успіху. Психологічно безпечне середовище, у якому здобувач не боїться помилки, відчуває підтримку та визнання власного поступу, є необхідною умовою стійкої мотивації. Педагогічний досвід переконує, що навіть сильний інтерес до навчальної дисципліни може знижуватися, якщо студент систематично переживає невдачу, приниження або знецінення з боку викладача. Натомість доброзичливе оцінювання, конструктивний зворотний зв'язок, поетапне ускладнення завдань, підкреслення індивідуального прогресу і визнання зусиль здобувача формують почуття компетентності. А саме переживання компетентності, згідно з теорією самодетермінації, є одним із базових психологічних чинників внутрішньої мотивації [1].

Важливим механізмом мотивації у вищому навчальному закладі є також розвиток автономії студента. Йдеться не про формальне перекладання відповідальності на здобувача, а про свідоме створення простору вибору: вибору теми проєкту, способу представлення результатів, джерел опрацювання, дослідницької проблеми, форм рефлексії. Коли студент має право голосу в організації власного навчання, його включеність зростає, а навчання сприймається як власна діяльність, а не нав'язана ззовні процедура.

Окремо слід наголосити на ролі особистості викладача. У педагогічному досвіді саме особистісні якості педагога нерідко стають вирішальними у формуванні ставлення студентів до дисципліни. Професійна компетентність, захопленість предметом, відкритість до діалогу, етичність, справедливість, повага до здобувачів, уміння надихати і підтримувати – усе це підвищує довіру студентів та формує позитивний емоційний фон навчання. У цьому сенсі викладач є не лише організатором пізнавальної діяльності, а й носієм певної академічної культури. Саме через стиль комунікації, спосіб розв’язання проблемних ситуацій, демонстрацію цінності знання і ставлення до студента як до партнера він впливає на навчальну мотивацію.

Суттєвим чинником формування мотивації є цифрове освітнє середовище. Досвід останніх років, зокрема періоду пандемії та навчання в умовах війни, показав, що цифрові інструменти можуть бути як ресурсом мотивації, так і джерелом виснаження. Їхня ефективність залежить не від самого факту використання технологій, а від педагогічного дизайну. Цифровий та інноваційний розвиток освіти має спиратися на педагогічно осмислені рішення, а не лише на технічне впровадження інструментів.

Важливо звертатися й до прикладів сучасних педагогів-новаторів, публічно відзначених після 2020 року. Як уже зазначалося, найбільш доступні та добре задокументовані кейси в українському інформаційному просторі стосуються вчителів шкільної освіти, однак їхній досвід є цінним орієнтиром і для викладачів ЗВО. Зокрема, в українському професійному дискурсі після 2020 року системно висвітлюється діяльність лауреатів і переможців Global Teacher Prize Ukraine, де новаторство пов’язують із інтерактивністю, практикоорієнтованим навчанням, розвитком критичного мислення, цифровими рішеннями та залученням учнів до активної співтворчості. Публікації «Освіторії» засвідчують, що ще 2020 року премія виокремлювала педагогів, які демонстрували сучасні, проактивні та натхненні підходи до освіти.

Серед персональних прикладів можна назвати **Максима Гвоздецького**, якого у 2023 році було відзначено в номінації «**Вчитель-новатор**» Global Teacher

Prize Ukraine; у матеріалі «Нової української школи» його позиція подається через акцент на професійній майстерності, якісній підготовці до занять і сучасному вчителю як фахівцеві, що не просто передає знання, а працює зі змістом, взаємодією та розвитком учня. Це важливо для мотивації майбутніх педагогів, оскільки новаторство тут постає не як «ефектна форма», а як поєднання предметної компетентності, методичної майстерності й поваги до здобувача.

На міжнародному рівні показовими є кейси, відзначені ЮНЕСКО в межах **Wenhui Award**, де інновації в освіті після 2020 року пов'язуються з відновленням навчання, адаптивними змішаними моделями, AI-рішеннями, партнерствами та інклюзивним доступом до освіти. Хоча це не персональні кейси окремих викладачів вищої школи, вони репрезентують глобальний тренд: педагог-новатор сьогодні – це той, хто вміє адаптувати навчання до складних умов, забезпечує включеність і будує навчальний процес навколо реальних потреб здобувача.

Для вищої освіти України приклади новаторства слід розуміти ширше – не тільки як індивідуальні історії успіху, а і як педагогічні практики, що відповідають сучасним вимогам: використання змішаного навчання, інтеграція англomовних компонентів, розвиток підприємницьких і дослідницьких компетентностей, проєктні формати, стартап-школи, відкриті інноваційні платформи, міждисциплінарні курси.

Отже, педагогічний досвід є одним із найпотужніших інструментів формування мотивації до навчання у здобувачів вищої освіти. Його сила полягає не тільки у володінні методами і технологіями, а в умінні викладача перетворити освітній процес на особистісно значущий, професійно орієнтований і психологічно підтримувальний простір. Мотивація зростає там, де студент бачить сенс навчання, відчуває успіх, має простір для вибору, взаємодіє з компетентним і небайдужим викладачем та включений у діяльність, що потребує мислення, співпраці і творчості. Сучасні приклади педагогів-новаторів після 2020 року, а також міжнародні й національні аналітичні матеріали

підтверджують, що мотивувальна педагогіка сьогодні базується на інноваційності, партнерстві, рефлексії та орієнтації на розвиток особистості здобувача. Мотиваційний потенціал освіти найсильніше реалізується там, де викладання поєднує інноваційність, професійну майстерність і повагу до суб'єктності здобувача освіти.

Список використаної літератури

1. Deci E. L., Ryan R. M. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York : Plenum, 1985. 372 p.
<https://archive.org/details/intrinsicmotivat0000deci> (дата звернення: 23.03.2026)
2. Education and Innovation for the Digital and Green Transitions: How Higher Education Can Support Teachers and School Leaders / OECD. Paris : OECD Publishing, 2024.
3. <https://osvitoria.media/news/ukrayinka-u-top-10-svitovyh-liderok-edtech-ceo-osvitoriyyi-anna-sydoruk-otrymala-vidznaku-vid-bett-uk/> (дата звернення: 23.03.2026).
4. <https://www.unesco.org/example> (дата звернення: 23.03.2026).
5. Pintrich P. R., Schunk D. H. Motivation in Education: Theory, Research, and Applications. Upper Saddle River : Pearson, 2002. 460 p.
6. Бондар В. І. Дидактика. Київ : Либідь, 2005. 264 с.
7. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
8. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості викладача вищої школи. Київ : Міленіум, 2006. 194 с.

Ірина Заваринська,
кандидат філологічних наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ВАСИЛЬ СІМОВИЧ У ВИДАВНИЧОМУ ПРОЦЕСІ: УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ПАРАЛЕЛІ ТА ВЗАЄМИНИ

У контексті переосмислення української інтелектуальної спадщини першої половини ХХ століття постать Василя Сімовича постає як фундаментальна для